

jesen igaza van abban, hogy új és nemesebb világ kialakulása csak akkor remélhető, ha a formaszerű, sekélyes kereszténység helyébe mindenütt a meggyőződéses, áldozatra kész, valóságos kereszténység lép.

Hajdu János.

Werner Jaeger: Humanistische Reden und Vorträge. (Berlin—Leipzig, 1937. 217 lap.)

Ebben a kötetben a *Paideia* neves szerzője és a *Die Antike* című folyóirat szerkesztője, aki másokkal együtt külföldön kénytelen tudományos munkásságát folytatni, a bázeli, kieli és berlini egyetemen 22 év során tartott beszédeinek és előadásainak javarészt gyűjtötte össze. Ezek — amint az amerikai Cambridge Harvard University keletű előszóiban megállapítja — „kivétel nélkül annak a törekvésnek tanúbizonyosságai, amely a klasszikus tanulmányoknak a mai kultúrával való mélyreható érintkezésére és annak a szerepnek a tisztázására irányul, melyet a humanizmus benne elfoglal... Így ebben a sorozatban egyúttal kifejeződik a humanisztikus problémának az a fejlődése, amely — *függetlenül attól az állásponttól, amelyet e kérdésben ma elfoglalnak* — érdeklődésre számíthat“.

Ezek a tanulmányok nem csupán az ókori klasszicizmus táborát fogják gyönyörködtetni, hanem mély tudományosságuk és szilárd meggyőződésük erejénél fogva tiszteletre és elismerésre készítetik a modern klasszicizmus híveit is. Az elsősorban szaktudósoknak szánt értekezések mellőzésével (Plato szerepe a görög művelődés felépítésében, a görög állametika Plato korában, Hermann Diels és Wilamowitz-Moellendorff méltatása stb.) ezúttal azokról számolunk be röviden, amelyek az oktatásüggyel szorosabb kapcsolatban vannak, vagy általános jellegűknél fogva szélesebb körben kelthetnek visszhangot.

Humanizmus és az ifjúság képzése (37—71. l.). A humanizmusnak kettős jelentése: a görög kultúrának közvetlenül megnyilatkozó nevelő hatása és az ifjúság képzésének pedagógiai művelődési eszménye szorosan összefügg egymással. A humanisztikus iskola mai új megokolásának az antik kultúráteljesítmény lényegének szigorúan történeti szemléletén kell nyugodnia és számot kell adnia nevelési alapeszméjének értékéről. A szerző ezután kutatja és kifejti, hogy miben rejlik a görögségnek nevelői értéke s milyen hatással volt a rómaiakra. Annak, hogy a görög nevelési eszme termékenyítő hatással legyen az iskolában, elengedhetetlen feltétele a görög és a latin nyelv ismerete a tanár és a tanuló részéről; ebben azonban ma nagy visszaesés mutatkozik. E nyelveknek elsajátítása nem pusztán az emlékezetnek iskolája, hanem ennél jóval több: olyan szellemnevelés, amelyet egyik élő nyelv sem pótolhat. Ezzel összefügg a klasszikus olvasmányok kánonja, viszonya a jelenhez és a műrecek magyarázata. A humanisztikus iskolákban valamennyi tantárgyat szigorúan kell az egész művelődési folyamatba beilleszteni: öncél nem a tudományos anyag, hanem a humanizmusnak nevelő célkitűzése, mert a gimnázium főfeladata emberképzés, a szellem elpusztíthatatlan hatalmába vetett hitnek

meggyökereztetése; ennek pedig csak a régi kilencévfolyamú gimnázium felelhet meg, nem a frankfurti hatévfolyamú intézet.

Az ókori kultúra (Die Antike) a nemzetek tudományos csereviszonyában (191—98. l.). Vannak nemzetfeletti és nemzetközi tudományok; az utóbbiakhoz tartoznak a természettudományok, a szellemtudományok érdekei pedig végső kifejtésükben szükségképen elkülönülnek. Kivétel az ókor (*die Antike*), amely amellett, hogy előmozdítja a nemzeti személyiség éles és tudatos kialakulását, egyúttal nemzetfeletti hatalom, felöleli a modern ideológiákat is (liberalizmus, szocializmus). A nemzetközi tudományosság első megnyilatkozásával a közép-korban találkozunk, amikor a tudománynak világbirodalma három világrészt kapcsolott össze (Európa, Ázsia, Afrika). A fejlődésnek második döntő állomását Európa számára a görögökre visszanyúló humanizmus jelzi. A harmadik, modern áramlat a XIX—XX. században a tudományos nemzetköziségnek új alakját érlelte meg. Ez az ókori kutató mozgalomnak a porosz tudomány-akadémia által kezdeményezett közös munkálkodásában bontakozott ki, úgyszintén a Németbirodalom archeológiai intézete megalapításának Berlinben megtartott évszázados ünnepélyében. Ebben a mozgalomban a humanizmus ősi rendeltetésének fenntartásában a jövőben is nagy feladat vár Németországra.

Az egyetemnek helyzete és feladatai a jelenben (72—92. l.). A tudomány és az egyetem történetében még sohasem voltak az egyetemek legvégsőbb és legegységesebb részleteikben a gyakorlati élettel olyannyira összeforrvá, mint ma; ez pedig a haladó teoretizálással súlyos antinómiát okoz. Idők folyamán az az egész oktatásügy az egyetem céljához igazodott; e tekintetben mindegyik középiskola hézagossá: a gondolkodás iskolázása csökkent, a művelődés ügye híján van a szerves összefüggésnek, együtvértartozásnak. A háború a mai ifjúság gondolkodásában új szellemet érlelt meg, amely alapjában megrendítette az objektív kultúrértékeknek látszólag biztos szerkezetét: nemcsak szóval, hanem tettel kell beigazolni, hogy az egyes, az egyén hogyan függ össze az egészszel. A legsúlyosabb és legnehezebb probléma: az egyetemnek viszonya a mai szellemi élethez. Amíg a hittudomány és az antik kultúra hagyományai voltak a kialakuló Európa tanítómesterei, az egyetem, mint ezeknek hordozója, lehetőleg együtt a szellemi élet vezetője volt. Ebbeli tekintélyében a közbeeső változások folytán mindmáig sokban megfogyatkozott. Ilyen változások: az egyetem és az állam viszonya, az ismereteknek közkinccsé, tömegcikké válása az exakt tudományok folyton növekvő hatása alatt, ami a filozófiának az egyetemen elfoglalt szerepét állandóan csökkentette. Viszont el kell ismerni, hogy a tudományos részletmunkálkodás mindjobban ráeszmél az általánosra, törvényszerűre, szóval a filozófiai irányra, s ennek folytán a történeti és szellemtudományi kutatás magasabb egységbe olvad össze: itt is, ott is a lényeg felismerésére irányul, az emberi méltóságnak e végső szellemi céljára. „A tudománynak legnagyobb teljesítménye nem a tudásnak nagy tartaléka, mert a tudomány szellemi életforma, a megismerő szellemnek hatóereje pedig — élet.“

kf.